

Меңдибаев Н.

ТҮШТҮК КЫРГЫЗСТАНДЫН РЫНОК ЭКОНОМИКАСЫНА ӨТҮҮ УЧУРУНДА КАЛКТЫН ЖУМУШ МЕНЕН КАМСЫЗ БОЛУШУНУН КЭЭ БИР МАСЕЛЕЛЕРИ

Меңдибаев Н.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ПРИ ПЕРЕХОДЕ К РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ ЮЖНОГО КЫРГЫЗСТАНА

Постсоветтик мейкиндиктеги азаттыктагы жаны мамлекеттердин көпчүлүгүнүн, анын ичинде Кыргызстандын да, экономикалык жана социалдык өнүгүүсү бир топ өзгөрүүлөргө дуушар болду. Калктын басымдуу бөлүгүнүн кызыкчылыгын козгоп кетүүчү маселелер айрыкча айылдыктардын абалына көңүл буруу биринчи кезектеги милдеттерден болуп калды. Ушуга байланыштуу өлкөдө мамлекеттүүлүк калыптана баштаган биринчи күндөрдөн тартып эле өндүрүштүк күчтөрдү өнүктүрүүгө, экономикалык маселелерди жана дыйканчылыктын социалдык түзүлүшүнүн калдыктарынан арылтууга түрткү берүүчү көрүнүштөрдү жөнгө салууга болгон аракеттер башкача айтканда терең агрардык реформалар башталган эле. Алар эл чарбасынын бардык тармактарынын экономикалык жактан өсүшү үчүн ыңгайлуу шарттарды даярдоого, азык-түлүк коопсуздукту камсыз кылууга, калкты жумуш менен камсыз кылууга жана жакырчылыкты жойуу сыяктуу проблемаларды чечүү үчүн шарттарды түзүүгө багытталган болчу.

Калкты жумуш менен камсыз кылуу жөнүндө сөз болгондо калктын жалпы санынын 69% түзүп, анын 65% айыл жеринде жашаган кыргыздарга негизги көңүл бөлүнөт [1]. Мурда айыл жеринде жашагандарды индустриалдык иштерге тартууну токтотуп туруучу фактор катары түпкүлүктүү айылдык калктын бир аймактан экинчи аймакка көчүүгө анчалык көңүлдөнбөгөндүгү эсептелинип, аны республиканын тарыхый, экономикалык жана улуттук өнүгүүсүнө, жаратылыштык-климаттык шарттарына байланыштырып келишкен. Чындыгында болсо биринчи кезекте 1990-жылдардын башталышына чейин түпкүлүктүү улуттун жалпы санынын 30% гана индустриалдык тармактарда иштеп келүүсү жана өнөр жай ишканаларын шаарларда жана шаар тибиндеги поселкаларда жайгаштыруу практикасы менен шартталган. Жалпысынан республика боюнча түпкүлүктүү калктын 80% жакыны жашаган жеринде туулган күндөн тартып жашап келген, ал эми айылдарда бул көрсөткүч 88% көрсөтүп турган [2].

Бул маселелер Ош технологиялык университетинин социологиялык лабораториясынын Кыргызстандын туштүк аймагындагы тоо арасындагы жана тоо этектериндеги жайгашкан айылдарында жүргүзүлгөн эмпирикалык изилдөөлөрдүн материалдарында да тастыкталды.

Изилдөөлөрдүн материалдары көрсөтүп тургандай, айылдуу райондордун негизги бөлүгүн 64,2%

ошол жерлерде туулгандан бери жашап келе жаткандар түзүшсө, респонденттердин 24,7% 10 жылдан ашуун мезгилден бери жашагандар, ал эми 11,1% айыл жерине акыркы 5-7 жылдын аралыгында көчүп келгендер түзөт жана алар негизинен жаштардан турат [3].

Өлкөнүн түштүк регионунда калктын 50,7% жашап анын ичинен 24,5% Ош, 18,3% - Жалалабат, 7,9% -Баткен облустарында, айыл калкынын 60% жана ишке жарактуулардын 44% жашайт [4]. Бул биринчи кезекте бала төрөлүүнүн салыштырмалуу түрдө жогорулугу, калктын табигый өсүүсү жана жыштыгы менен түшүндүрүлөт. Ошону менен бирге, калктын отурукташып калуусуна жана көбөйүшүнө жаратылыштык-климаттык шарттар, жер байлыктарынын, минералдык суу жана казылып алынуучу заттардын көптүгү, ошондой эле түштүктө калыптанып калган абал көп улуттуулук (жашоонун, маданияттын, дөөлөттөрдүн, адамдардын экономикалык жана эмгектик адаттары ж.б) жана белгилүү деңгээлде Өзбекстан, Тажикстан жана Казакстандын түштүк облустары менен мамлекеттер аралык чарбалык-экономикалык жана соода байланыштарынын интеграцияланып турушу да ыңгайлуу кырдаал түзүп турат.

Кыргызстандын түштүгүндөгү айыл калкынын үлүшүнүн көбөйүшү анын социалдык-экономикалык жактан салыштырмалуу түрдө ийгиликтүү өнүгүшү менен шартталат, анын өзгөчөлүгүн аймактык жактан алыс жайгашуусу, тоолуу жерлердин көптүгү, көпчүлүк райондордун жана айылдардын өнөр жай борборлорунан алыста жайгашуусу, каражаттарды бөлүштүрүүдө элеттик аймактарга башкалардан ашканын гана белүү принциби колдонулушунун натыйжасында урбанизациянын деңгээли төмөн болуп келгендиги менен мүнөздөлөт. Анын натыйжасында биринчи улуттук эл каттоодо (1999-ж 23-март) түштүктөгү үч облустун калкынын 92% жана ишке жарамдуулардын 78% айыл жеринде жашай тургандыгы аныкталган [4].

Коомдук өндүрүштө болуп жаткан тутумдук кайра түзүүлөр эмгек ресурстарын иш менен камсыз кылуу жараянына өзгөрүүлөрдү кийирип турат. Жумуш менен камсыздоо тутумун мүнөздөп турган маанилүү пропорциялардын ичинен жеке жана коомдук чарбада, материалдык өндүрүштө же өндүрүштүк эмес тармактарда айыл чарбасынын тармактарында эркектер менен аялдар иштөөчү иштерде эмгектенүүнү атап өтсөк болот.

Көзгө көрүнбеген агрардык жумушчу күчтөрү бар экендигин тигил же бул айыл өкмөтүнүн аймагында көп сандаган жумушсуз же толук эмес жумуш менен камсыз болгон калк билдирип турат. Ал адамдардын жашы, жынысы, улуттук топтору, диний ишеними, кесиби, эмгек стажы, тажрыйбасы, саясий маанайы да ар түрдүү, алар ошол жашап келе жаткан жерлеринде эле калгылары келет, анткени алардын эптеп жашоосуна айылдыктарга бериле турган жер үлүшү гана жападан жалгыз булак болуп эсептелет.

Рынок шартында Кыргызстандагы социалдык өзгөрүүлөрдүн тез темпте өнүгүшү алардын чарбанын жаңы формалары менен аракеттенгендигинен да көрүнөт. Биздин изилдөөнүн натыйжасы көрсөткөндөй бүгүнкү күндөгү мамлекеттик менчиктин үстөмдүгүнүн жок болушу (разгосударствление) анын натыйжасында чарба жүргүзүүнүн ар түрдүү формадагы аракеттери иш жүзүнө ашырылып жатат. Ошондуктан эркин экономикалык чарба жүргүзүүнүн келечектеги ыңгайлуу түрү катары «Сиз айылдагы чарбанын кайсы түрүн ишенимдүү деп эсептейсиз?» деген суроого респонденттердин басымдуу көпчүлүгү 45,8% жеке менчик чарбанын келечегине ишенишет. Эгерде аларды жашы боюнча караганда негизинен чарбанын бул түрүнө 31-40 жаштагылар 59,4% ишенимдүү карашат. Чарба жүргүзүүнүн ишенимдүү формасы катары үй-бүлөлүк аренданы эсептегендер – 19,9% түзүп, анын ичинен мындай жолду келечтүү деп 51-60 жаштагылардын 23,5% эсептешет. Ошондой эле бүгүнкү күндөгү айыл жериндеги абал фермердик чарбанын активдүү уюшулуп, келечектүү иштеши-нен да көз каранды деп эсептешет (14,3%) респонденттер.

Таблица №1

Айылдагы чарбанын кайсы түрүн ишенимдүү деп эсептейсиз?

№	Чарбанын түрү	Тандалманын бардыгы	
		Респонденттердин саны	Про- центи
1.	Кооператив	24	5,8
2.	Үй – бүлөлүк аренда	82	19,9
3.	Жеке менчик	189	45,8
4.	Айыл чарба продукция-сын кайра иштетүүчү чакан фирма	36	8,7
5.	Айыл чарба акционер-дик коому	9	2,2
6.	Фермердик чарба	59	14,3
7.	Башка түрү	14	3,4
	Бардыгы	413	100

Жогорудагыдай турмуштук жагдайлардын өйдө-ылдый өзгөрүшү өздөрүнүн объективдүү да субъективдүү да себептерине эгедер. Андыктан турмуш абалынын начарлашы, оорлошу эң бирин-чиден көптөгөн мамлекеттик ишкана, мекемелердин жоюлушунун натыйжасында коомдун көйгөйлүү көрүнүштөрүнө алып келген элдин иш менен камсыз болбой калышы жумушсуздуктун пайда болушуна түрткү болууда.

Бул абал көрсөтүлгөн мыйзамдуулукта бекем-делген жана анын артыкчылыктары болгондуктан айыл жеринде жашагандардын аймактык көчүп жүрүүсүн токтотуп турат, ошондон улам адамдар-дын эбегейсиз ашыкчалыгы сенектик абалга өтүп, анын түзүлүү абалы тоңуп турган мөңгү сыяктуу сакталып кала берет. Анын баары өзүнүн артынан айыл калкынын социалдык - экономикалык пробле-маларын чечүүдө бүтүндөй бир катар терс көрү-нүштөрдү алып келет, ал турак-жай турмуштук маселелерден тартып элди жакырчылыкты жойууга жана жарандык коомду курууга көтөрүүгө чейинки маселелерди өзүнө камтыйт.

Ошол эле учурда айыл чарба өндүрүшү жумуш-чу күчүн өзүнө синирип туруучу каражат катары болуудан четте калып кетпейт, ал эми андагы эмгек болсо кол ишин талап кылат да, төмөнкү акы төлөнүүчү иш бойдон кала берет. Салт болуп калгандай, кеңири тараган кесиптер болуп сугат-чылар, тамекичилер, пахтачылар, механизаторлор, комбайнерлер, шоферлор, чабандар, жылкычылар, эсептелет. Сезондук иштерде пайдаланууга керектүү кесиптердин катарында чөп орокчулар, сугатчылар, жүн кыркуучулар, дан кырмандарынын жумушчу-лары, жибек курт багуучулар, жана башкалар эсептелинет. Бул деген айыл жеринде кесип тандоо жана өз күчүн пайдалануу каражаттары чектелүү экендигин билдирип турат.

Чыгашалуу жана өнүгүүсү төмөн деңгээлдеги айыл чарбалык өндүрүштүк кооперативдерди өзгөртүп түзүү, менчиктин жана чарба жүргүзүүнүн көп кырлуу түрлөрүнө өтүү, ишкердүүлүктүн айрым эркиндиктери айылдын социалдык тутумуна али да болсо көзгө көрүнөрлүк өзгөрүүлөрдү жараткан жок, ошол эле учурда менчиктик белгилер боюнча бөлүнүү жараяны барган сайын катуу сезилүүдө. Азыр түзүлүп калган реалдуу кырдаал боюнча ишкердүүлүк жаатынын кошумча, жедеп көнгөн түрлөрүнөн башкача мүмкүнчүлүктөрү болбогон-дуктан айыл чарбасынын салттуу коомдук сектору адамдардын басымдуу көпчүлүгүн өздөрү үчүн көнүмүш эмес рынок шарттарында "бейформал экономика" менен шугулданып эптеп өлбөстүн күнүн көрүүгө муктаж кылып жатат. Андай аракет-тер майда бизнесе, ортомчулук-соодагерчилик ишинде, башка тармактарда, киреше бербесө да жашап кетүү үчүн каражат бере турган тармактарда сезилип турат. "Бейформал экономикада" иштөөнүн мүмкүнчүлүгү бир топ кеңейип калды, бирок анда иштегендер расмий статистикада эске алынбайт, ошондон улам социалдык-эмгектик мамилелерди кандайдыр бир деңгээлде жөнгө салып турууга жана социалдык жактан коргоого мүмкүнчүлүк бербейт.

Айыл жеринде жумушу бар адамдарды бөлүп кароого, иши боюнча статусунун өзгөчө белгилери бар. Акыркы эл каттоо жүргүзүлгөн мезгилге карата иши бар калктын үлүшү 46% жакын, анын ичинен ишканалардын, мекемелердин жана уюмдардын үлүшүнө жарымынан көбү туш келет, калгандары жамааттык жана жеке дыйкан чарбаларында эмгектенишет.

Фермерликтин өнүгүшү айыл жеринде иш менен камсыз болгон калктын жаңы категорияларын

калыптандырууга өбөлгө берди, алар: жеке менчик ишканалардын ээлери (иш берүүчүлөр) жана аларга жардам берүүчү үй-бүлөнүн ишканаларда маяна албай иштөөчү мүчөлөрү. Иш берүүчүлөрдүн саны айыл жеринде 39,4 миң, алардын 95% дыйкан (фермер) чарбаларынын ээлери. Айыл жериндеги үй-бүлөлүк ишканалардагы жардам берүүчү үй-бүлө мүчөлөрү 372,1 миңге жетти (иш менен камсыз болгон айылдыктардын жалпы санынын 30,7%). Алар негизинен дыйкан (фермер) чарбаларында иштешет [4].

Жогоруда келтирилген фактылардын мазмунунан көрүнүп тургандай колдо болгон эмгек күчтөрүн калыптандыруу, бөлүштүрүү жана пайдалануу проблемалары рынок экономикасынын мамилелери улам барган сайын курчуй берет. Бул жерде өзүнө өзгөчө көңүл бурууну талап кылган маселе бар, ал - калктын жумушсуз же жарым-жартылай жумушсуз деп эсептелинип, ошол эле учурда үй-бүлөлүк чарбалардын чектеринде коомдук-пайдалуу эмгекке тартылды деп эсептелип жүргөн агрардык ашыкча күчтөрдү эмгек ресурстарына айландыруу жана сарамжалдуу пайдалануу.

Ошондой эле талдоо ал категориядагы эмгекчилерди айыл чарбасынын өзүнүн жергиликтүү шарттарына байланыштуу коомдук жана жеке чарбанын башка түрлөрүнө өткөрүүгө мүмкүн экендигин көрсөтүп турат. Ушуга байланыштуу жүргүзүлүп жаткан агрардык-жер реформасына чоң үмүт артылат, бирок бул реформаны жүргүзүүдө айыл чарбасын өнүктүрүүнүн өндүрүштүк өнөр жайлык базасын калыбына келтирүү боюнча иш чараларды бир мезгилде ишке ашыруу керек, ошондо ашыкча эмгек ресурстарын улам азайтып туруу үчүн кошумча мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Кыргыз коомунун өнүгүү тарыхынын тээ алыскы мезгилинен эле башталган агрардык ашыкча күчтөрдүн топтолуп калуусу рыноктук реформалардын өзүнүн жүрүшүндө күчөй берет жана анын масштабдары кеңейип туруучу тенденцияга ээ. Кыргыз Республикасынын өкмөтү колдогондон кийин иш менен камсыз кылуунун мамлекеттик концепциясы 2006-2010-жылдарды камтыган иш менен камсыздоонун

Улуттук программасын иштеп чыгууга жана жүзөгө ашырууга негиз болот. Ушуга байланыштуу айыл калкынын, айрыкча аялдар менен жаштарды, иш менен камсыз кылуунун деңгээлин жогорулатуу чараларын аныктоонун стратегиялык программасын иштеп чыгуу үчүн жашырын же сенек болуп калган жумушчу күчтөрүнүн өзгөчө белгилеп толук түрдө эсепке алуу зарылдыгы келип чыгат.

Рынок экономикасына өтүүнүн шарттарында жана ашыкча жумушчу күчтөр топтолуп калган учурда экономиканын салттуу коомдук жана жеке менчик секторунун ички мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануу максатында керектүү социалдык-экономикалык жана нормативдик-укуктук шарттарды камсыз кылуучу чаралар эске алынышы керек. Алардын өнүгүшү мамлекет тарабынан жөнгө салынышы өндүрүштү өстүрүүгө жана кеңейтүүгө өбөлгө болууга, аймактардын өндүрүштүк-чийки заттык жана эмгектик мүмкүнчүлүктөрүн мүмкүн

болушунча толук пайдалануу үчүн адаттагыдан тышкары, мурдагылардан айырмаланып турган тармактарды түзүүгө багытталышы керек.

Негизги чаралардын бири болуп калкты иш менен камсыздоону пландаштыруу эсептелет. Ал өзүнө иш менен толук жана натыйжалуу камсыздоону камтыйт, асыресе, ишке жарамдуу адамдардын муктаждыктарын камсыздоо, ишмердүүлүктүн жаңы тармактарында эмгек өндүрүмдүүлүгүнүн өсүшү үчүн шарттарды тузүү, эл чарбасы тарабынан жумушчу күчкө болгон талапты канааттандыруу, ошондой эле эмгек ресурстарын пайдаланууну жакшыртуу боюнча чараларды демографиялык өнүгүүнүн жаңы тенденциялары менен айкаштыруу болуп эсептелет.

Иш менен камсыздоонун маанилүү тарабы болуп иш менен камсыз болгон калкты экономикалык ишмердүүлүктүн түрлөрү боюнча бөлүштүрүү эсептелет. Иш менен камсыз болуунун тутамы жалпысынан айыл чарбасынын үстөмдүгү менен мүнөздөлөт. Бул секторго республика боюнча иш менен камсыз болгондордун 50,1% жана айыл жериндегилердин камсыздалгандардын 64,9 % туура келет. Бул сектор Талас 78,4%, Баткен 69,9%, Нарын 69,1% облустарында үстөмдүк кылат. Иш менен камсыздоонун масштабы боюнча экинчи орунда соода, автомобилдерди, үй тиричилик буюмдарын жана жекече колдонулуучу буюмдарды оңдоп-түзөө турат, алар республика боюнча иш менен камсыздоонун 13,4 % жана шаарларда 26,4 % түзүп турат. Мааниси боюнча үчүнчү орунда курулуш турат, анын үлүшүнө республика боюнча камсыз болгондордун 8,3% туура келет. Эмгектенүүнүн бул түрү бардык түштүк аймактарда жана Бишкек шаарында чоң үлүшкө ээ. Мисалы, жалпысынан камсыз болгондордун арасында Ош шаарында ал 11,5%, Жалалабат облусунда 11,2%, Баткен облусунда 9,8%, Ош облусунда 9,6 % жана Бишкек шаарында 8,6% [5].

Айыл жерлеринин социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн артта калышы көбүнчө айылдын милдети азык-түлүк фондун түзүү жана өнөр жайдын кайра иштетүүчү тармагын чийки заттар менен камсыз кылуу менен гана чектелип калгандыгы менен түшүндүрүлөт. Ошонун натыйжасынан улам адамдарга экономиканын өнүгүүсүнүн кызыкчылыгына багындырылуу менен мамиле жасалып (негизи тескерисинче болушу керек эле), жандуу эмгек ресурстарын пайдалануу кесиптер менен адистиктердин тар чөйрөсү менен гана чектелип калган. Мындай мамиленин негизинде калктын ар түрдүү социалдык-демографиялык топтору иштин түрлөрүн тандоо боюнча муктаждыктарын канааттандырууга мүмкүн болбой калган. Айыл жеринде өз эмгегин колдонуу үчүн иш тармактарын тандап алуу эмгек ресурстарын иш менен камсыздоонун деңгээлине карабай бардык аймактарда курч тургандыгы талашсыз.

Айыл чарбасында кол эмгегинин көптөгөн түрлөрүнүн сакталып калышы сезондук жумушчу күчтөрүнө болгон жогору муктаждыкты шарттап турат. Сезондук жумушчуларды пайдалануу менен байланышкан практика натыйжасыз болуп чыкты.

Ошол эле учурда азыркы кездеги аларга болгон муктаждык көзгө көрүнүп турган келечекте да сакталып кала берет. Демек, бул маселе эл чарбасы үчүн маанилүү социалдак жана экономикалык кыйчалыштардын чектеринде чечилиши керек. Сезондук иштерге тартылып жаткан адамдардын курамы жана алардын ишин уюштуруп берүүнүн айыл чарбасындагы түрлөрү принципиалдуу өзгөрүүлөргө муктаж болуп жатат. Бул проблема айтылгандардан тышкары республиканын түштүк аймактарынан чыккан эмгек мигранттарынын Казакстандын жана Россиянын айыл жерлерине көчүп кетүүсү менен шартталып турат.

Демек, узак убакытка чейин иш менен камсыздоо программасында жумушчу күчтөрүн экспорттоодо дүйнөлүк тажрыйбаны (анын ичинде Туркиянын жана Кытайдын) жана эл аралык эмгек укуктарынын жалпы кабыл алынган нормаларын эске алуу менен күчтүү чаралар калыптанышы керек, анткени бул проблема боюнча өзүбүздүн тажрыйбабыз эркин эмгек күчтөрүн пайдаланууну али талапка ылайыктуу жүргүзө албагандыгынан кабар берет. Ошол эле учурда айыл калкын иш менен камсыздоонун тармактык тутумун жакшыртсак, ал бизге эмгек ресурстарын оперативдүү түрдө жылдырып туруунун мыйзамдуулуктун негизинде ошол эле адамдардын көп тараптуу эмгек күчүн айыл чарбалык эмес тармактарда жана айыл чарба иштери күчөп турган учурда пайдалануунун жолдору табылат. Ошонун негизинде адамдарды жыл бою ырааттуулук менен пайдаланууга болот, бул алардын кирешелерин гана көбөйтпөй, айылдагы иштердин мазмунун жана түрлөрүн да өзгөртүп турууга мүмкүнчүлүк берет.

Бугунку кундогу олуттуу курч проблемалардан болгон республиканын алыскы райондорунун ээн калууларына жол бербөө, өзгөчө жумушчу орундар менен камсыз кылуу проблемасы пайда болгон райондордо жаштарды кармап калуу, андай жерлерди өздөштүрүү жана онүктүрүү үчүн ал жерлерге жаштарды тартуу ж.б. иш чараларды жүргүзүү. Жалпы алганда, мына ушундай дем берүүчү экономикалык рычагдарды ишке киргизуу аркылуу бугунку кундун талабы болгон жумуш менен камсыз кылуу маселелерин чечүү негизги милдеттерден болуп саналат. Аларга: контракт, келишимдерде бекитилген жогорку эмгек акыны камсыз кылуу, коэффицентерди жогорулатуу

(канчалык узак болсо: ошончолук жогору), үй - жай күтүүгө жеңилдиктерди беруу, узак мөөнөттүү кредиттер менен камсыз кылуу ж.б.у.с. иш чаралар менен камсыз кылуу аркылуу адамдарды тартуу аракеттерин жүргүзүү эсептелет.

Рыноктук экономикага өтүүгө багытталып жүргүзүлгөн реформалардын жүрүшүндө республикада өзүмдүк сектордун үлүшү өсүп, чарбачылык кылуунун түрдүү уюштуруу-укуктук формалары калыптанды. Анда жер жарандардын менчигине берилип, жекече дыйкан(фермер) чарбалары түзүлө баштады. Айылдарда менчиктештирүү иштери абдан тез жүргүзүлүп, 1991-ж тартып 2001-ж чейин дыйкан (фермер) чарбаларында иштегендердин саны 16 миңден 696 миң адамга чейин, ал эми алардын ичинен айыл чарбасында иштегендердин жалпы санындагы үлүшү 3 %тен 74% чейин көбөйдү.

Иштеген калктын ичинен жекече ишмердик кылуу кеңири таркалды. 1990-ж өзүнчө иштеген адамдардын саны 3 миң адам болсо, 2001-ж ал 261 миң адамга (иштегендердин жалпы санынын 15%) жеткен. Соода, автомобилдерди жана үйдө колдонуучу буюмдарды ондоодо, транспортто, курулушта, жеке тейлөөлөрдү көрсөтүүдө, кийим тигүү жана тамак аш камдоодо жекече ишмердик кеңири таркалды [6].

Жогоруда келтирилген фактылардын мазмунунан көрүнүп тургандай колдо болгон эмгек күчтөрүн калыптандыруу, бөлүштүрүү жана пайдалануу проблемалары рынок экономикасынын мамилелери улам кеңири кулач жайган сайын курчуй берет.

Литература:

1. Кыргызстан цифраларда. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети. Б. 2007. с 38.
2. Социально-экономическое положение Кыргызской Республики. Бишкек 2007.
3. Ош технологиялык университетинин коомдук илимдер кафедрасы тарабынан өткөрүлгөн социологиялык изилдөөнүн жыйынтыгы. Ош. 2006ж.
4. Аналитические итоги. Первой национальной переписи населения Кыргызской Республики 1999 года. Б. 2002. с 11, 57, 69.
5. Занятость. Безработица. Трудовая миграция. Специальная публикация. Б. 2007. с 12.
6. Кыргыз мамлекеттүүлүгү кылымдардын статистикасы. Б. 2003. с 177.